

Tisková zpráva

Postoje občanů k trestu smrti – duben/květen 2023

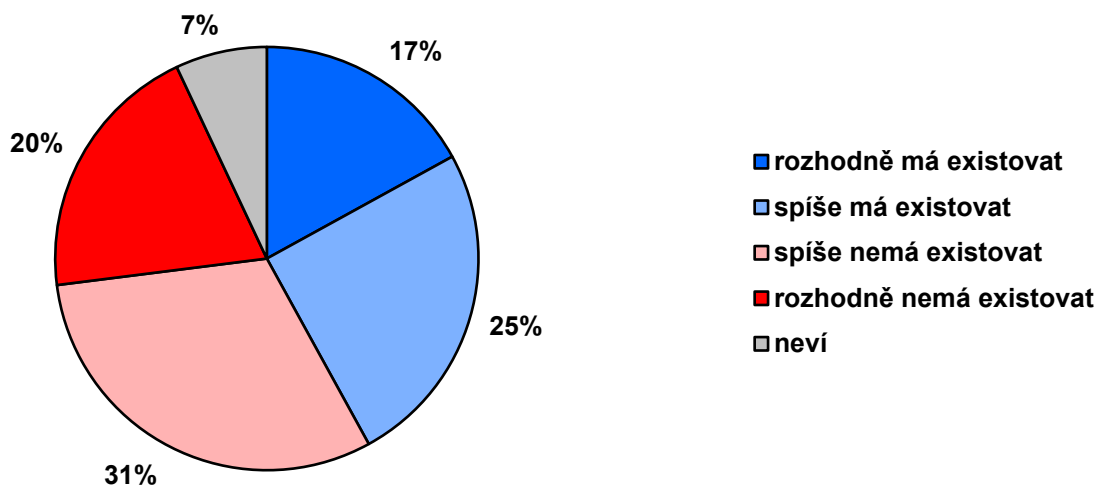
- ⊗ Jen o málo více než dvě pětiny dotázaných souhlasí s trestem smrti („rozhodně má existovat“ 17 %, „spíše má existovat“ 25 %), což je od roku 1992, odkdy je souhlas zjišťován, nejnižší podíl a pokles z tehdejších 76 % o 34 procentních bodů.
- ⊗ Nesouhlas s trestem smrti poprvé převážil nad souhlasem a tvoří o málo více než polovinu (51 %). Oproti roku 1992 se téměř zčtyřnásobil.
- ⊗ Z výroků podporujících trest smrti veřejnost nejvíce souhlasí s tím, že „přináší spravedlivé zadostiučinění pozůstalým“ (62 %), nejméně s výrokem o potřebnosti uplatňování principu „oko za oko, zub za zub“ (41 %).
- ⊗ Mezi výroky zpochybňujícími trest smrti jsou na prvním místě uváděny „riziko zneužití“ (83 %) a „riziko justičního omylu“ (81 %), na posledním místě pak je to, že trest smrti je projevem politického populismu (37 %).

Zpracoval:
Jan Červenka
Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Tel.: 210 310 586; e-mail: jan.cervenka@soc.cas.cz

Centrum pro výzkum veřejného mínění zkoumalo ve svém dubnovém a květnovém šetření postoje českých občanů k trestu smrti. Položené otázky se týkaly jednak obecného názoru na to, zda by trest smrti v České republice měl existovat, nebo neměl existovat, jednak zjišťovaly, nakolik lidé souhlasí, nebo nesouhlasí s různými konkrétními výroky o trestu smrti.

Graf 1: Trest smrti v ČR¹

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost. 27. 3. – 22. 5. 2023, 834 respondentů starších 15 let.

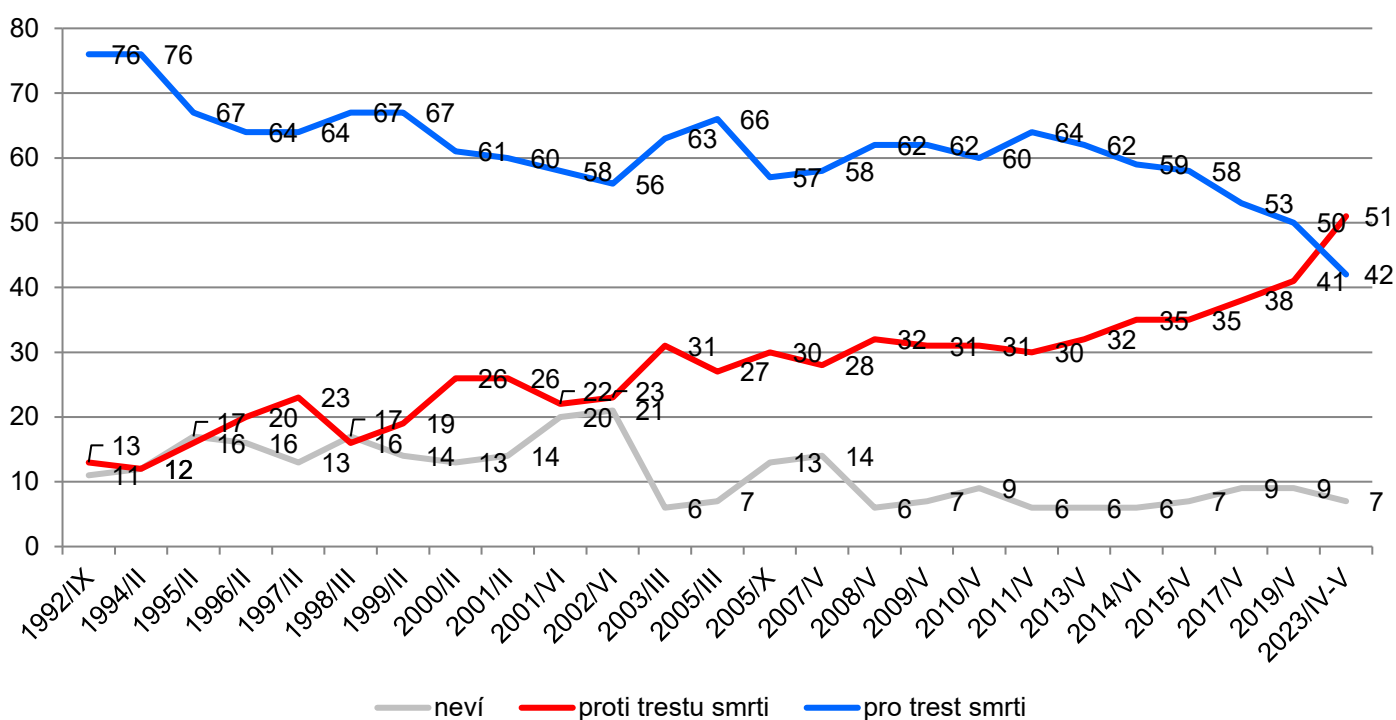
Jak ukazuje graf 1, jen o málo více než dvě pětiny (42 %) občanů starších 15 let se domnívají, že trest smrti by v ČR měl existovat, v tom 17 % si myslí, že „rozhodně má existovat“, a 25 % soudí, že „má spíše existovat“. Asi polovina

¹ Otázka: „Má či nemá podle Vás v České republice existovat trest smrti? Rozhodně má existovat, spíše má existovat, spíše nemá existovat, rozhodně nemá existovat.“

(51 %) veřejnosti naopak soudí, že trest smrti by v českém právním řádu být zakotven neměl, přičemž podle 31 % trest smrti „spíše nemá existovat“ a podle 20 % „rozhodně nemá existovat“. Odpověď „neví“ zvolilo 7 % dotázaných.

Podrobnější analýza odhalila některé rozdíly v rozložení odpovědí vzhledem k sociodemografickým charakteristikám populace. Nižší podporu existence trestu smrti šetření zaznamenalo mezi absolventy vysokých škol, studenty, vysoce kvalifikovanými odbornými nebo vedoucími pracovníky, těmi, kdo jsou spokojeni s vlastním životem, voliči koalic SPOLU a PirSTAN, lidmi důvěřujícími vládě a těmi, kdo jsou spokojeni nebo „ani spokojeni, ani nespokojeni“ se současnou politickou situací v ČR. Naopak relativně zvýšenou podporu trestu smrti analýza objevila v případě lidí se středním vzděláním nebo vyučenými bez maturity, důchodců, polokvalifikovaných či nekvalifikovaných dělníků, těch, kteří jsou s vlastním životem „ani spokojeni, ani nespokojeni“, lidí nespokojených se současnou politickou situací, voličů ANO, rozhodných nevoličů a dotázaných, kteří nedůvěřují vládě.

Graf 2: Stoupenci versus odpůrci trestu smrti v časovém srovnání od roku 1992 (%)

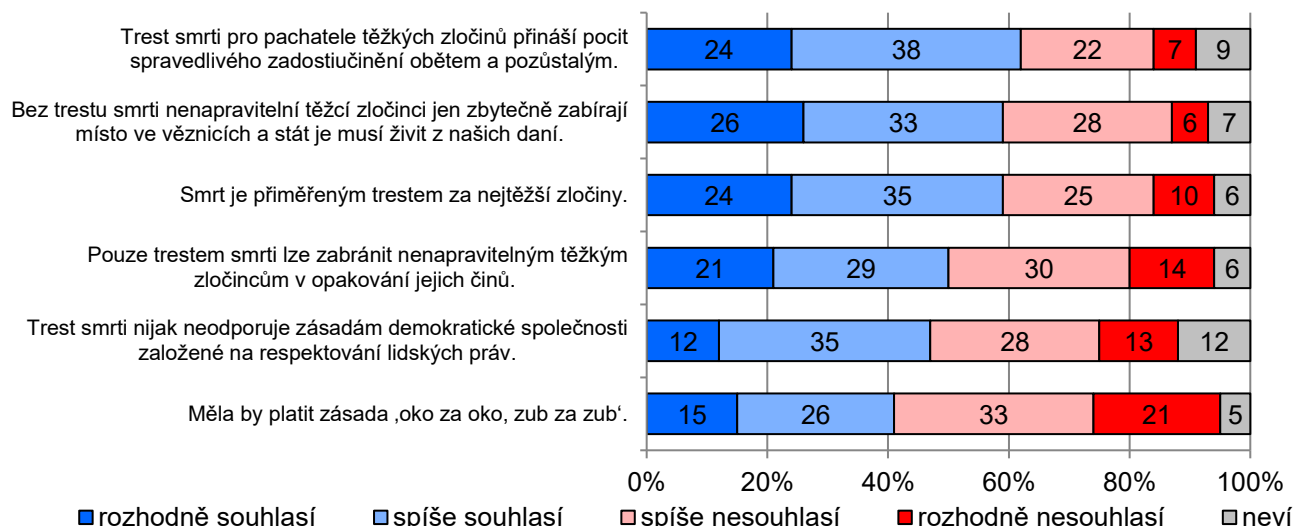
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Graf 2 prezentuje názor na existenci trestu smrti z hlediska vývoje v čase. Je z něj zřejmé, že procentuálně největší – tříčtvrtinový – podíl veřejnosti se pro trest smrti vyjádřil v letech 1992 a 1994. V průběhu devadesátých let podíl souhlasných názorů na trest smrti postupně klesal tak, že v roce 2002 s trestem smrti vyjádřilo souhlas 56 % oslovených lidí. Pak následoval během tří let opětý vzestup o 10 procentních bodů, který byl ukončen v roce 2005 návratem na úroveň roku 2002. Následně došlo k určitému vzestupu, který kulminoval v roce 2013 na úrovni 64 %. V posledních deseti letech podíl zastánců trestu smrti opět klesal, přičemž v letošním výzkumu se vůbec poprvé dostal pod úroveň jedné poloviny a byl převýšen podílem odpůrců trestu smrti. V porovnání s posledním srovnatelným šetřením z května 2019 se podíl stoupců trestu smrti snížil o osm procentních bodů, zatímco podíl nesouhlasících se o deset procentních bodů zvýšil. Od roku 1992, kdy podpora trestu smrti činila 76 %, se podíl stoupců snížil o 34 procentních bodů, zatímco podíl odpůrců z 13 % v roce 1992 vzrostl na asi čtyřnásobek s rozdílem 38 procentních bodů.

Určitý vývoj lze zaznamenat rovněž v tom, kolik lidí na otázku trestu smrti nemá jasný názor a volí odpověď „neví“. V roce 1992 byla takových lidí v populaci zhruba desetina (11 %), v roce 2002 naproti tomu asi pětina (21 %). Poté se podíl odpovědí „neví“ výrazně snížil a od roku 2008 se stabilizoval kolem výše asi 6-9 % dotázaných.

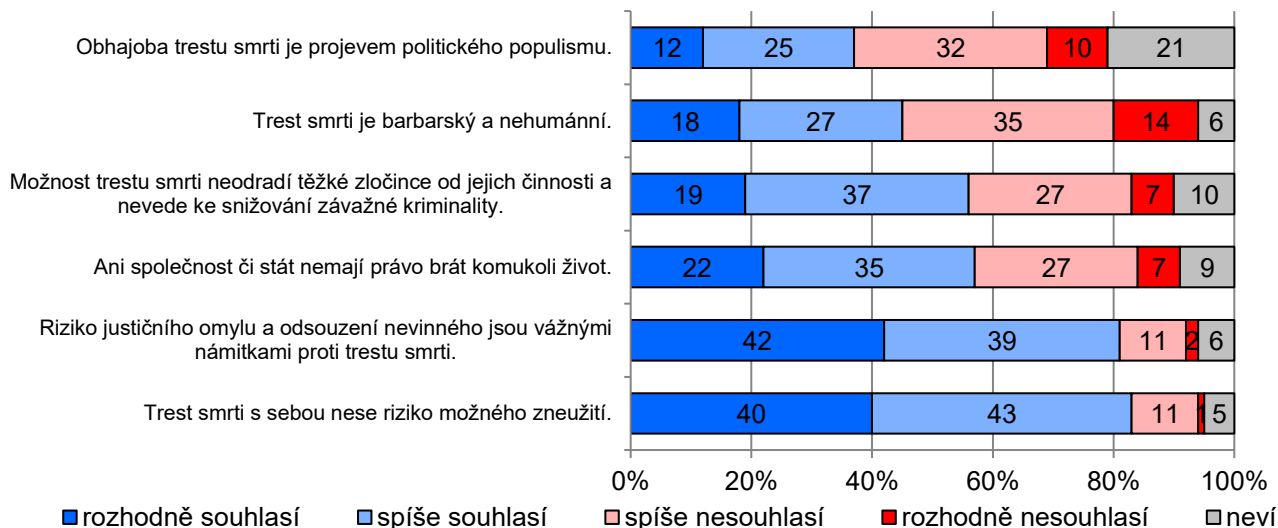
Kromě obecného názoru na existenci trestu smrti byla do výzkumu zařazena také baterie otázek, která prostřednictvím dílčích výroků zjišťuje různé aspekty odůvodnění názoru na trest smrti.² Polovina z dvanácti použitých výroků se vyjadřuje pro existenci trestu smrti, druhá polovina proti jeho existenci.

Graf 3a: Souhlas s výroky pro existenci trestu smrti (%)

Pozn.: Položky jsou řazeny sestupně podle součtu odpovědí „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“.

Graf 3b: Souhlas s výroky proti existenci trestu smrti (%)

Pozn.: Položky jsou řazeny vzstupně podle součtu odpovědí „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost. 27. 3. – 22. 5. 2023, 834 respondentů starších 15 let.

² Otázka: „Řekněte, prosím, zda souhlasíte, nebo nesouhlasíte s následujícími výroky: a) Smrt je přiměřeným trestem za nejtěžší zločiny. b) Trest smrti je barbarský a nehumánní. c) Měla by platit zásada ‚oko za oko, zub za zub‘. d) Ani společnost či stát nemají právo brát komukoli život. e) Trest smrti pro pachatele těžkých zločinů přináší pocit spravedlivého zadostiučinění obětem a pozůstalým. f) Možnost trestu smrti neodradí těžké zločince od jejich činnosti a nevede ke snižování závažné kriminality. g) Pouze trestem smrti lze zabránit nenapravitelným těžkým zločincům v opakování jejich činů. h) Riziko justičního omylu a odsouzení nevinného jsou vážnými námitkami proti trestu smrti. i) Bez trestu smrti nenapravitelní těžcí zločinci jen zbytečně zabírají místo ve věznicích a stát je musí živit z našich daní. j) Trest smrti s sebou nese riziko možného zneužití. k) Trest smrti nijak neodporuje zásadám demokratické společnosti založené na respektování lidských práv. l) Obhajoba trestu smrti je projevem politického populismu.“

Z grafu 3a vyplývá, že odsouzení k smrti relativně nejvíce lidí pokládá za spravedlivý způsob, jak poskytnout pocit spravedlivého zadostiučinění obětem a pozůstalým (62 % - součet „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“) a také za prostředek, jak minimalizovat náklady na věznění těžkých zločinců (59 %) nebo za přiměřený trest za nejtěžší zločiny (59 %). Jako relativně nejslabší naopak ze srovnání důvodů pro existenci trestu smrti vychází argument, že by měla platit zásada „oko za oko, zub za zub“ (41 %), s nímž nadpoloviční většina (54 %) nesouhlasí. Asi polovina dotázaných se ztotožňuje s tím, že pouze trestem smrti lze zabránit těžkým zločincům v opakování jejich činů (50 %) a že trest smrti nijak neodporuje zásadám demokratické společnosti a lidským právům (47 %).

Nejsilnějšími důvody proti existenci trestu smrti, jak je prezentuje graf 3b, jsou naproti tomu obecně riziko zneužití (83 % - součet „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“) a riziko justičního omylu a odsouzení nevinného (81 %). Nadpoloviční většina souhlasí také s tím, že ani společnost nebo stát nemá právo brát komukoli život (57 %) nebo že trest smrti neodradí těžké zločince od jejich činnosti a nevede ke snížení závažné kriminality (56 %). Ostatní důvody proti existenci trestu smrti jsou lidmi pokládány za zřetelně méně pádné a nesouhlas s nimi mírně převažuje nad souhlasem. Zejména to platí o názoru, že obhajoba trestu je projevem politického populismu (37 % souhlasných odpovědí, 42 % s tím nesouhlasí). S tím, že trest smrti je barbarský a nehumánní, souhlasí 45 % respondentů při 49 % nesouhlasných odpovědí.

Tabulka 1: Souhlas a nesouhlas s výroky o trestu smrti (srovnání výzkumů 2019 a 2017 v %)

	IV-V/2023		V/2019		V/2017		Korelace s postojem k trestu smrti
	ano	ne	ano	ne	ano	ne	
Souhlas a nesouhlas s výroky pro existenci trestu smrti							
Trest smrti pro pachatele těžkých zločinů přináší pocit spravedlivého zadostiučinění obětem a pozůstalým.	62	29	66	25	69	22	+0,47
Bez trestu smrti nenapravitelní těžcí zločinci jen zbytečně zabírají místo ve věznicích a stát je musí živit z našich daní.	59	34	62	31	69	25	+0,61
Smrt je přiměřeným trestem za nejtěžší zločiny.	59	35	60	33	66	28	+0,70
Pouze trestem smrti lze zabránit nenapravitelným těžkým zločincům v opakování jejich činů.	50	44	49	41	58	36	+0,65
Trest smrti nijak neodporuje zásadám demokratické společnosti založené na respektování lidských práv.	47	41	46	40	48	38	+0,53
Měla by platit zásada ‚oko za oko, zub za zub‘.	41	54	41	51	44	49	+0,60
Trest smrti s sebou nese riziko možného zneužití.	83	12	73	19	71	21	-0,37
Riziko justičního omylu a odsouzení nevinného jsou vážnými námitkami proti trestu smrti.	81	13	74	17	73	19	-0,41
Ani společnost či stát nemají právo brát komukoli život.	57	34	53	37	45	46	-0,59
Možnost trestu smrti neodradí těžké zločince od jejich činnosti a nevede ke snižování závažné kriminality.	56	34	51	38	48	42	-0,28
Trest smrti je barbarský a nehumánní.	45	49	45	47	38	56	-0,59
Obhajoba trestu smrti je projevem politického populismu.	37	42	33	43	33	44	-0,36

Pozn.: Ano je součtem „rozhodně souhlasí“ a „spíše souhlasí“, ne je součtem „spíše nesouhlasí“ a „rozhodně nesouhlasí“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „nev“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost.

Tabulka 1 porovnává letošní souhlas a nesouhlas s uvedenými výroky s roky 2019 a 2017, kdy byla provedena srovnatelná šetření. Celkový pokles souhlasu a nárůst nesouhlasu s trestem smrti od posledního šetření (viz graf 2) se promítl i do míry zvýšení souhlasu s většinou výroků proti trestu smrti: „trest smrti s sebou nese riziko možného zneužití“ (+10 procentních bodů, oproti roku 2017 o +12 procentních bodů), „riziko justičního omylu a odsouzení nevinného jsou vážnými námitkami proti trestu smrti“ (+7 procentních bodů, oproti roku 2017 o +10 procentních bodů),

„možnost trestu smrti neodradí těžké zločince od jejich činnosti a nevede ke snižování závažné kriminality“ (+5 procentních bodů, oproti roku 2017 o +8 procentních bodů), „ani společnost či stát nemají právo brát komukoli život“ (+4 procentní body, oproti roku 2017 o +12 procentních bodů) a „obhajoba trestu smrti je projevem politického populismu“ (+4 procentní body). V případě výroku „trest smrti je barbarský a nehumánní“ je pak patrný nárůst podílu souhlasu v porovnání s rokem 2017 (+7 procentních bodů). Postoje k výroky na podporu trestu smrti se oproti tomu v porovnání s rokem 2019 příliš neposunuly, pouze u výroku „trest smrti pro pachatele těžkých zločinů přináší pocit spravedlivého zadostiučnění obětem a pozůstalým“ byl zaznamenán pokles podílu souhlasících o 4 procentní body, ovšem v porovnání s rokem 2017 i zde jsou viditelné posuny u většiny výroků, a to vždy v podobě poklesu podílu souhlasu, případně nárůstu podílu nesouhlasících. Jedinou výjimku v tomto ohledu tvoří výrok „trest smrti nijak neodporuje zásadám demokratické společnosti založené na respektování lidských práv“, u něhož se rozložení souhlasu a nesouhlasu v sledovaném období výrazně nezměnilo.

V posledním sloupci tabulky je korelace výroků s otázkou na souhlas s trestem smrti (Spearmanův koeficient pořadové korelace). Všechny uvedené hodnoty jsou statisticky významné, což znamená, že se vzájemně podmiňují. Nejvyšší korelace je u výroku „smrt je přiměřeným trestem za nejtěžší zločiny“, následují v malém odstupu výroky „pouze trestem smrti lze zabránit nenapravitelným těžkým zločincům v opakování jejich činů“, „bez trestu smrti nenapravitelní těžcí zločinci jen zbytečně zabírají místo ve věznicích“ a „měla by platit zásada „oko za oko, zub za zub““. Všechny tyto výroky jsou spojené s přetrvávající podporou existence trestu smrti. Teprve po nich přicházejí (se záporným znaménkem, což odpovídá výroku proti trestu smrti) na řadu argumenty spojené s odmítnutím trestu smrti, přičemž nejsilnějšími dvěma jsou výroky, že „ani společnost či stát nemá právo brát komukoli život“ a že „trest smrti je barbarský a nehumánní“. Korelační koeficienty dalších výroků jsou vesměs zřetelně nižší, což znamená, že souhlas či nesouhlas s nimi není tak silně propojen s postojem k trestu smrti, respektive, že tyto argumenty ve větší míře částečně sdílejí i ti, kdo ohledně trestu smrti zaujímají opačný postoj, než jaký naznačuje daný výrok jako argument. Relativně nejslabší propojení je u výroku „možnost trestu smrti neodradí těžké zločince od jejich činnosti a nevede ke snižování závažné kriminality“, následuje výrok „obhajoba trestu smrti je projevem politického populismu“ a dva výroky s nejvyšším podílem souhlasících, „trest smrti s sebou nese riziko možného zneužití“ a „riziko justičního omylu a odsouzení nevinného jsou vážnými námitkami proti trestu smrti“.

Technické parametry výzkumu

Výzkum:	Naše společnost, v23-04
Realizátor:	Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Projekt:	Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR
Termín terénního šetření:	27. 3. – 22. 5. 2023
Výběr respondentů:	Kvótní výběr
Kvóty:	Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání
Vážení dat:	Vzdělání X NUTS 2, věk X NUTS 2, pohlaví X kraj, velikost místa bydliště X věk, vzdělání X věk
Zdroj dat pro kvótní výběr a vážení dat:	Český statistický úřad
Reprezentativita:	Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let
Počet dotázaných:	834
Počet tazatelů:	73
Metoda sběru dat:	Osobní rozhovor tazatele s respondentem - kombinace dotazování CAPI a PAPI
Výzkumný nástroj:	Standardizovaný dotazník
Otázky:	OB.3, OB.40
Kód tiskové zprávy:	ob230725
Zveřejněno dne:	25. července 2023
Zpracoval:	Jan Červenka

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Vážení dat – způsob zvýšení reprezentativity souboru vzhledem k vybraným charakteristikám populace pomocí přiřazení váhy každému respondentovi. Váhy jsou vytvářeny pomocí metody iterativního proporčního vážení a pohybují se v rozsahu 0,333 až 3.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý.
